

Snježana Kordić

Diktatom protiv argumenata

Uz knjigu Dalibora Brozovića *Prvo lice jednine*,
Matica hrvatska, Zagreb, 2005.

184

Brozovićeva knjiga *Prvo lice jednine* sadrži njegove tekstove objavljivane u istoimenoj kolumni u *Vijencu* od 2000. do 2003. godine. Iz knjige se vidi da je Brozović svoju kolumnu koristio prvenstveno za reklamiranje pravopisa svog prijatelja Stjepana Babića. Sam priznaje da je trećinu svojih tekstova posvetio temama vezanim za pravopis (245). Štoviše, priznaje i da je dobar dio tih tekstova objavio čak tri puta (6) kako bi njegove pohvale Babićevog pravopisa dospjele do svih hrvatskih ušiju.

Posežući poput Babića za ratničkim rječnikom o pravopisu, piše da »upravo se vodi žestoka i nesmiljena borba između dviju pravopisnih« struja (5). Naime, »postoje dva pravopisna priručnika«, a »onaj trojice autora bez sumnje je bolji« (237). Ali velik dio hrvatske javnosti ima suprotno mišljenje o Babićevom pravopisu i odbacuje ga. Često se čuje argumentirana kritika protiv tog pravopisa, pa Brozović u svojoj kolumni reagira na nju.

Kao prvo, ako su osobe koji kritiziraju Babićev pravopis novinari, Brozović ih proglašava »plaćeničkim novinarima«, a ako su »kvalificirani jezični stručnjaci«, onda kaže da se kod njih radi »o nemoralnoj neistini« (123). Na primjer, »nemoralno je pak kada se danas huška natuknuvši da bi Babić-Finka-Mogušev pravopis mogao imati veze s Endehazijom« i »takve će podvale ostati crnim mrljama u povijesti hrvatske filologije« (35, 206). Ali kako da ta Brozovićeva tvrdnja o »crnim mrljama« bude uvjerljiva kad Babić sam priznaje da mu je neka riječ hrvatska ako se naziva ustaškom riječju (*Hrvatska jezikoslovna prenja*, 2001, 232).

Brozović ima još veći primjer za »nemoralnost« stručnih kritika: tvrdi da nije točno da Babić piše s ciljem »kako bi se povećale razlike prema srpskom jeziku i pravopisu« i da nema »ništa lažnije i nemoralnije od takvih podvala« (74). No kako da ovo povjerujemo Brozoviću kad Babić i sam priznaje da piše upravo s tim ciljem: »jasno da mi je u podtekstu bilo da [...] povećam razlike prema srpskome« (*Hrvatska jezikoslovna prenja*, 2001, 94).

O stručnjacima koji iznose kritiku Babićevog pravopisa kaže da je kod njih riječ o »profesionalnoj ljubomori ili konkurenciji« (34). Za slučaj da bi netko možda htio pobiti takve njegove tvrdnje, Brozović unaprijed upozorava da će pobijanja uzeti u obzir samo ako iziđu u »znanstvenom ili stručnom jezikoslovnom časopisu«. A da bi se točno znalo na koji to časopis misli, dodaje u bilješci: »u stručnom časopisu *Jezič*« (34). Uvjeren da do pobijanja neće ni doći, hrabro nastavlja: »Sumnjam pak da bi se koji lingvist profesionalac usudio ugroziti svoj ugled i u takvim glasilima pod svojim imenom izričito pobijati stavove koje ću ovdje iznijeti« (34). Toliku Brozovićevu hrabrost lako je razumjeti jer zaista je nemoguće da neki lingvist profesionalac u *Jezič*u pobija Brozovićeve stavove. No razlog tome je banalan: Babić jednostavno ne objavljuje takve članke. Zato Brozović i želi prebaciti svaku eventualnu kritiku svog branjenja Babićevog pravopisa na teren na kojem Babić kontrolira objavljivanje članaka.

O raznim prigovorima Babićevom pravopisu kaže samo da su »neistine«, a čitatelj se mora zadovoljiti tom tvrdnjom bez dokaza. Dokazi se moraju pričekati, dovoljno je što Brozović obećaje »podrobno ću prvom prilikom raspraviti« o tome, a »ovdje za to nema prostora« (36). On bi odgovorio i na neke kritike o njegovoj kolumni, ali »bila bi mi potrebna dva–tri priloga u ovoj rubrici, za što nema uvjeta«, pa mu zato treba vjerovati kad kaže »mogu samo reći da kritičari nisu bili u pravu« (191).

Ali »prostora« i »uvjeta« ima za ponavljanje pohvala Babićevom pravopisu, što Brozović pokazuje svaki puta kad izađe neko novo izdanje Babićevog pravopisa. I svoje pohvalne izjave objavljene u drugim novinama, npr. u *Večernjem listu*, citira i u kolumni u *Vijencu* (204–205). Hvaleći Babićev pravopis, piše usput općenito o izradi pravopisa da »sedam mjeseci zaista je premalo za jednu ozbiljnu jezikoslovn« pravopisnu knjigu (73). Sasvim je jasno, dakle, da Babićev pravopis nije ozbiljna jezikoslovna knjiga jer Babić priznaje: »za mjesec i pol dana napisali smo nas trojica, B. Finka, M. Moguš i ja, *Hrvatski pravopis*« (*Hrvatska jezikoslovna prenja*, 2001, 268).

Brozović u predgovoru kaže da mu je žao što nije posvetio »još malo više pozornosti« stručnim protivnicima Babićevog pravopisa. Tko očekuje da Brozović konkretno dokaže barem jednu netočnost kod stručnih protivnika Babićevog pravopisa, taj će se razočarati jer Brozović misli kako je dovoljno ako on samo izjavi da se radi o »neshvatljivo nemoralnim neistinama u tobožnjoj argumentaciji« (7). I kod drugih tema je Brozović primijetio da je mnogo lakše naljepiti etiketu kako se radi o »nevjerojatnim i očajno neznalačkim besmislenostima« (7), nego da pokuša naći ijedan dokaz. Ali publika treba vjerovati da on dokaze ima. Samo nema vremena, ili nema mogućnosti, ili je na neki drugi način spriječen da ih iznese. Zato kaže »Žao mi je« (7). Čitatelji trebaju zadržati slijepo vjerovanje u njega.

Trebaju mu vjerovati i kad kaže da Babić, Finka, Moguš ispunjavaju »plebiscitarnu hrvatsku želju« o pravopisu (60), dakle sastavljaju baš onakav pravopis kakav čitav narod želi. Ali kako da mu se to povjeruje kad i sam zapaža, uspoređujući reakciju naroda na Babić–Finka–Mogušev pravopis i na konku-

rentski Anić-Silićev, da »slobodno se može reći da su kritike Babić-Finka-Moguševa pravopisa bile osjetno žešće« (62). To znači da bi uzimanjem u obzir »hrvatske želje« o pravopisu trebalo uzeti Anić-Silićev pravopis jer se on prema Brozovićevom priznanju osjetno manje kritizira u Hrvatskoj.

Brozoviću smetaju glasne kritike koje prate svako Babić-Finka-Moguševo izdanje: »na naše se prijelazno izdanje obrušila kuka i motika zbog 'nepodnošljivih' dvostrukosti. No kada su u petom, neprijelaznom izdanju uklonjene [...], onda su opet uslijedili žučni napadaji zbog toga. Same te dvije činjenice očito pokazuju o čem je zapravo riječ« (36). Pa neka si čitatelj misli o čemu je riječ jer Brozović to ne kaže. Ponavlja i u drugom tekstu »Jasno je da nije riječ o dvostrukostima kao takvima, nego o nečem drugom« (62), ne govoreći ni ovdje što bi to moglo biti »nešto drugo«. I u trećem tekstu opet ponavlja isto (206–207). Htio bi sugerirati nekakvu skrivenu, vjerojatno političku zavjeru u Hrvatskoj protiv Babić-Finka-Moguševog pravopisa jer kako je inače moguće objasniti da se ljudi prvo bune protiv dvostrukosti, a onda se bune kad se dvostrukosti ukinu. Prešućuje da se to može objasniti sasvim jednostavno i logično. Naime, Babić-Finka-Moguš su uveli kao dvostrukost ono što se nije koristilo, pa su se ljudi bunili protiv toga. A kad su zatim krenuli ukidati dvostruke mogućnosti, ukidali su ono što se koristilo, ostavljajući kao jedinu mogućnost ono što se nije koristilo, pa su se ljudi naravno opet bunili.

Babić-Finka-Moguš vrše nasilje nad hrvatskim društvom, a Brozović to svesrdno podržava. O glasnim suprotstavljanjima pravopisu kaže da se po Babićevom pravopisu »puca« jer »ulizice« »misle da će se tako dodvoriti sadanjim vlastima« (33). Pritom prešućuje da je za vrijeme tih vlasti, kao i prije i poslije njih, jedino Babićev pravopis imao preporuku vlasti za upotrebu u školama. Stoga dodvoravati se vlastima znači podržavati Babićev pravopis. Stalna kooperacija Brozovića i Babića sa svim vlastima očituje se i u tome što kad Brozović napiše da treba sastaviti jedno povjerenstvo za pravopisna pitanja (238), vlasti to sprovedu, i to točno po Brozovićevim uputama. Naime, Brozović piše kako povjerenstvo treba »da onda uskumu autorskom kolektivu (više-manje već poznatomu) povjeri dopunu i konačnu doradu sadanjega pravopisa trojice autora« (238). I zaista, za predsjednika povjerenstva imenuje se Brozovićev i Babićev istomišljenik i prijatelj Katičić, u povjerenstvo se gotovo isključivo stave također istomišljenici, i povjerenstvo se izjasni u korist nametanja iz Babićevog pravopisa.

Još jedan primjer. Brozović napiše da vlasti trebaju napraviti nekakvo tijelo za sva jezična pitanja, čija diktiranja »bi postala obvezatna i provela se u praksi«: »bit će potrebno jedno kvalificirano radno tijelo koje bi imenovali odgovarajući državni organi (primjerice Sabor uz pomoć određenih ministarstava)« a sastav tog tijela bi »potvrdile Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Matica hrvatska« (247). Pri sastavljanju tog tijela i pri sprovođenju njegovih diktata »ne treba se obzirirati na galamdžije koji će se bez sumnje protiviti takvu tobože nedemokratskomu zahvatu« (247). I zaista, vlasti poslušno osnivaju i Vijeće za jezičnu normu i donose jezične odredbe u okviru Udžbeničkog stan-

darda (a za voditeljicu Predmetnoga povjerenstva hrvatskoga jezika postavljaju Babićevu kćerku, dok za ravnateljicu Instituta za hrvatski jezik imenuju Brozovićevu kćerku). Demokracija je očito manje važna od poslušnosti Brozoviću i Babiću.

Brozović hoće od vlasti i da pojačaju jezičnu nastavu, i to »osobito obilnije« (238). S obzirom da on i Babić drže u svojoj ruci ideološku centralu hrvatskog nacionalizma — HAZU — poziva se i kod ovoga na HAZU: »Tu su potrebni konkretni zahvati, i HAZU i Matica moraju postaviti energičnije zahtjeve« (238). Kao i kod prethodnih primjera, tako traži i kod ovoga da treba uključiti »i neka ministarstva, bar ona prosvjete i znanosti« (246). Poznato je da se jezična nastava danas u Hrvatskoj najvećim dijelom svodi na usađivanje jezičnog nacionalizma jer uči da sve u jeziku treba dijeliti na naše i tuđe, i da je ono što se proglašava našim dobro a ono što se proglašava tuđim zlo. To znači da zahtjevom za »obilnijom« jezičnom nastavom Brozović želi osigurati što obilnije prenošenje nacionalističkog načina razmišljanja na nove generacije. Jezična nastava danas predstavlja i torturu jer zahtijeva odbacivanje općeproširenih standardnih riječi i usvajanje umjetnog novogovora. Ona predstavlja i zaglupljivanje jer nema nikakvog logičnog ni lingvističkog obrazloženja za zabranjivanje već standardnih riječi i za forsiranje drugih. Nadalje, takva jezična nastava je u suprotnosti s radom na učlanjivanju u Evropsku uniju: jezični nacionalizam može samo štetiti unutar Evropske unije. A Brozović želi uz pomoć Ministarstva obrazovanja i njegovog Vijeća za jezičnu normu uvesti jezičnu nastavu i na sve fakultete kako bi svi budući intelektualci prošli kroz barem četrnaest godina nacionalističke torture kojom im se usađuje novogovor (usp. »Hrvatski jezik uvodi se na sve fakultete«, *Jutarnji list* 29. 10. 2006.).

Kao razlog za povećavanje jezične nastave Brozović zajedno s HAZU i Ministarstvom iznosi tvrdnju da su intelektualci u Hrvatskoj nepismeni. Očito se izrazu *nepismenost* pokušava dodati novo značenje: nepismenošću se proglašava korištenje internacionalnih riječi i neprimjenjivanje pravopisnih pravila koja donosi »Hrvatski školski pravopis (Babić, Ham, Moguš, Školska knjiga, Zagreb, 2005.)«, kako se vidi i u *Jeziku* 53/4, 2006, str. 154–156. U tom tekstu u *Jeziku* traži se od Hrvatskog sabora da donese »Zakon o jeziku kojim će se novčano kažnjavati nepismenost« (156). Saboru se i prijeti da bi nedonošenje takvog zakona značilo da Saboru nije stalo do dobrobiti jezika Hrvata.

Sve to pokazuje koliko su Babić, Brozović i drugi puristi beskrupulozni prema vlastitim sunarodnjacima. Ne sustežu se od uvođenja bilo kakvih mehanizama prisile kako bi nametnuli promjene jezika i pravopisa. Iz toga se ujedno vidi koliko su njihove izmjene jezika i pravopisa iracionalne i nepraktične jer kad bi imale ijedno pozitivno svojstvo onda ih ne bi trebalo prisilno nameutati. Činjenica je da od početka 1990-ih godina, otkako Babić i Brozović sprovede jezičnu strahovladu, stalno postoji državna diktatura o jeziku, koja se očituje u osnivanju državnih tijela za jezik (predsjednik im je po pravilu Babić): osnovan je Državni ured za jezik, Ministarstvo znanosti osnovalo je Vijeće za hrvatski jezik, pa Vijeće za normu hrvatskoga jezika, a osnovana su u Mini-

starstvu i brojna jezična povjerenstva. Danas Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa ima Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika, kojemu je predsjednik Babićev istomišljenik Katičić. Ta produžena Babićeva ruka, osim što sprovodi njegove pravopisne i jezične želje, treba napraviti sve da se ostvari još jedan Babićev san: Zakon o jeziku. U tom smislu Babić svoj uvodni referat na godišnjoj skupštini Hrvatskoga filološkoga društva 2005. zaključuje riječima da »treba objaviti inicijativu za osnivanje jezičnog zakona koji uključuje formiranje jezičnog povjerenstva«, i postavlja zahtjev: »Inicijator Zakona o hrvatskom jeziku mora biti Vlada Republike Hrvatske«. U istom tonu već izlaze i tekstovi u časopisu *Jezik*.

Predsjednik državnog Vijeća za normu, Katičić, na prvoj sjednici Vijeća (13. 5. 2005.) kaže da je standardni jezik u Hrvatskoj »valjano razvijen i dobro nam služi«. Budući da jezik, kako i sam to zapaža, »dobro funkcionira«, pita se »čemu onda Vijeće i njegova sustavna skrb«. Pa daje odgovor: nije problem u jeziku, nego je problem u tome što su Hrvati poremećeni. Država mora na sebe preuzeti skrb za jezik jer je »odnos hrvatske jezične zajednice prema njemu duboko poremećen«. Hrvati su neuravnoteženi, njima nedostaje »uravnotežene jezične svijesti«, pa zato država obradbu jezične svijesti mora uzeti u svoje ruke.

Brozović, Babić i Katičić imaju svaku vladu na svojoj strani pa se Brozović na to i poziva: »vlasti su svjesne da je pravopis trojice autora stručno kvalitetniji« (135). Ako se vlasti imalo kolebaju u vezi s Babićevim pravopisom, ako možda »ne žele se za nj odlučiti, svjesne da bi takva odluka izazvala žestoke reakcije«, Brozović odmah uskače sa savjetom: »Mislim da je ipak jedini izlaz prihvatiti pravopis trojice autora, makar se i izložili bijesnim napadajima onih što bi bili nezadovoljni takvim rješenjem« (136).

Babiću i Brozoviću je toliko stalo do mijenjanja pravopisa i zbog još jednog razloga: Brozović priznaje da razlozi koji pravopisce navode da stalno mijenjaju pravopis i tako izbacuju nova izdanja su »materijalni, jer je izradba pravopisa uvijek bila unosan posao« (74). Naime, svako novo donekle izmijenjeno izdanje moraju kupiti sve škole i brojni drugi korisnici. Pa ne čudi što o šestom izdanju Babićevog pravopisa Brozović i sam ističe: »Osnovna činjenica što se tiče novoga izdanja jest da je prethodno izdanje rasprodano i da ga više na tržištu nema!« (204).

Kako bi pridobio publiku za Babićev pravopis, Brozović proglašava konkurentski pravopis nastavkom »novosadštine« (5). Onima koji argumentiraju protiv Babićevog *ne ću* kaže da su zaljubljenici Novog Sada i da svojim neprihvatanjem *ne ću* kažu »Miliji mi je Novi Sad (možda i šestojanuarski režim) nego sva hrvatska tradicija« (36). A istovremeno priznaje da je pisanje *neću* znanstveno opravdanije: »Kada bi u pravopisima odlučivala samo čisto znanstvena problematika, bez obzira na praktičnost i tradiciju, sastavljeno pisanje *neću* bilo bi opravdanije u hrvatskom pravopisu« (35). Usprkos znanosti, Brozović u svojoj knjizi primjenjuje »ne ću«, »pogrješka« i ostala Babićeva pravopisna nametanja.

Kaže da je Novosadski pravopis bio nametnut (35, 57, 73), da je to bio »novosadski diktat« (36, 205). Ta tvrdnja je postala čarobna formula za opravdavanje svakog jezičnog nasilja koje danas vrši Babić: fraza o takozvanom »novosadskom nametanju« služi Babiću i Brozoviću kao glavno pokriće za njihova nametanja. Međutim, Novosadski pravopis nije bio nametnut. O tome sam nedavno opširno pisala u prikazu Babićeve knjige *Hrvanja hrvatskoga*, koju je Babić posvetio Ljudevitu Jonkeu. Baš taj Ljudevit Jonke je čitav život pisao pozitivno o Novosadskom pravopisu. Dobro ga je poznao jer je u njegovoj izradi aktivno sudjelovao od početka do kraja. Bio mu je i jedan od dvojice glavnih urednika. Kad Brozović (59) poput Babića, Težaka i drugih kao glavni primjer novosadskog nametanja navodi *tačka*, prešućuje jednako kao i ostali da se Jonke zalagao za pisanje *tačka* umjesto *točka* i da je navodio argumente u korist toga. Sve to znači da Babić, Brozović i sljedbenici ciljano šire laž o navodnom nametanju Novosadskog pravopisa kako bi na temelju te laži mogli danas vršiti nasilje u hrvatskom društvu.

Suočen s činjenicom da su Babićevi pokušaji povećavanja hrvatsko–srpskih razlika od 1990. do danas nametanja, Brozović čitatelje uvjerava da »jedina su nametanja bili pokušaji da se smanje hrvatsko–srpske razlike«. Budući da kao »najkonkretniji« primjer toga navodi Novosadski pravopis (74), potvrđuje da jezičnog nametanja s ciljem smanjivanja razlika nije ni bilo. Osim toga, nije bilo ni nikakvih državnih ureda za jezik ili državnih vijeća za jezičnu normu koja bi pokušala nasilno mijenjati jezičnu upotrebu. A danas ih ima.

Uvjeran da neistina može postati istinom ako je dovoljno puta ponovi, Brozović ponavlja ono što ponavljaju i Babić, Težak, Katičić, i svi autori jezičnih savjetnika. Svuda iste fraze o navodnim strahotama »nasilnoga unitarističkog serbokroatizma obiju Jugoslavija« (183), »unitarističkoga nasilja« (219). Pričom o imaginarnim jezičnim strahotama prošlosti nudi čitateljima bijeg od opipljivih jezičnih strahota sadašnjosti. Jer danas im se zaista proganjaju riječi. I Brozović u svojoj kolumni proganja riječi. Priznaje i sam da mu se zbog toga predbacuje »hrvatski nacionalizam« (13).

Silom bi htio da mu publika povjeruje kako Srbi govore stranim jezikom, iako priznaje da »se Hrvati i Srbi uglavnom dobro razumiju i nije potrebno prevođenje. Istina je, dakako, da je odnos hrvatskoga i srpskog jezika drugačiji nego odnos hrvatskoga prema bilo kojem drugom jeziku, i kada se na televiziji daje izjava kojega stranca, uvijek se prevodi, samo ne ako govori srpski« (14). A prešućuje da je ta međusobna razumljivost jedan od glavnih lingvističkih kriterija za utvrđivanje da li se radi o jednom jeziku ili o nekoliko jezika. Ona pokazuje kao i ostali lingvistički i sociolingvistički kriteriji da Hrvati, Srbi, Bošnjaci i Crnogorci govore jednim standardnim jezikom. Sve te kriterije opisala sam u opširnom odgovoru Brozoviću, usp. »Demagogija umjesto znanosti (odgovor D. Brozoviću)«, *Književna republika* 7–8, 2003, str. 176–202. Zanimljivo je da Brozović svoj tekst iz kolumne povodom kojeg sam napisala odgovor ponavlja i u ovoj knjizi (228–232), ali prešućuje da sam na njega odgovorila. A odgovor mu je poznat jer iz njega je saznao i informaciju koju je ugradio u

bilješku u knjizi riječima »poslije se pokazalo da je naslov donesen prema tekstu nakladničkoga ugovora o izdavanju zbornika« (230) — ovo »poslije se pokazalo« ustvari znači da se pokazalo iz mog odgovora.

Zašto, dakle, Brozović prešućuje tekst iz kojeg se čitatelji mogu obavijestiti o lingvističkim kriterijima? Kao nekome tko je nominalno lingvist, trebalo bi mu biti stalo da se publika što više lingvistički informira. Ali ne, Brozović publici kaže kao prvo da je naša jezična situacija neuhvatljivo složena, a kao drugo, da ako je »jezična situacija ekstremno složena, nije li onda prirodno da ne bude reda ni u znanosti koja se njome bavi« (71). Znači, zalaže se za to da ne bude reda u lingvistici kod nas. Međutim, kao prvo, naša jezična situacija uopće nije složena jer se radi o istoj dobro poznatoj situaciji kao kod njemačkog, engleskog, španjolskog, francuskog, arapskog i brojnih drugih jezika. Svaki od tih jezika opisuje se u lingvistici kao policentrični standardni jezik, dakle jezik koji ima nekoliko nacionalno različitih centara između kojih postoje određene jezične razlike, ali one su toliko male da ne ugrožavaju međusobnu razumljivost pa se stoga radi o jednom standardnom jeziku s varijantama. Kao drugo, baš lingvistika je ta koja uvijek može unositi red i tamo gdje nacionalni demagozi poput Brozovića iza svojih neistinitih tvrdnji o složenosti jezične situacije (239) skrivaju vlastito pravljenje nereda.

Naša situacija je ista kao i kod mnoštva drugih nacija: jezične granice ne podudaraju se s nacionalnima, nego nekoliko nacija govori jedan jezik. Pa i sam Brozović potvrđuje da zna za najprominentnije takve primjere kad kaže: »nerazumna bila bi i tvrdnja da su Austrijanci i većina Švicaraca pripadnici njemačke nacije jer se služe njemačkim standardnim jezikom« (105–106). Usput rečeno, ovo ujedno pokazuje koliko je netočna tvrdnja koja se često čuje kod nas da je jezik nositelj nacionalnog identiteta. Brozović zna i da je jezik engleske, američke i australske nacije jedan standardni jezik bez obzira na »sve veće razlike u izgovoru, rječniku i frazeologiji a i u pravopisu između britanske, američke, australske i drugih varijanata engleskoga standarda« (81). Međusobna razumljivost zajedno s drugim lingvističkim kriterijama pokazuje da se radi o jednom jeziku.

Tko želi saznati više o mogućnostima utvrđivanja međusobne razumljivosti, može se o tome obavijestiti u internacionalnom sociolingvističkom priručniku, koji opisuje kako lingvistički instituti koriste za mjerenje razumljivosti testove u obliku teksta ili u obliku izoliranih rečenica (*Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*, 1987, str. 325). Ispitanik mora odgovoriti na pitanja o sadržaju teksta ili izoliranih rečenica, koja mu se postavljaju odmah nakon što mu se prezentira tekst ili rečenica. Stupanj razumljivosti se mjeri pomoću broja ispravno odgovorenih pitanja. Testovi sastavljeni od izoliranih rečenica imaju prednost utoliko što je u takvim rečenicama zališnost manja nego u koherentnom tekstu pa ih je teže razumjeti. Ako rezultati testiranja pokazuju visok stupanj međusobne razumljivosti, dolazi do »svrstavanja različitih varijeteta u jedan te isti jezik. To se po pravilu radi kad međusobna razumljivost iznosi između 75% i 85%«.

Budući da je međusobna razumljivost između Hrvata, Srba, Bošnjaka i Crnogoraca kad govore standardnim jezikom daleko veća od granice navedenog postotka, nesumnjivo se radi o jednom te istom standardnom jeziku. Brozović prešućuje ovakve znanstvene argumente. On očekuje da je za publiku dovoljno uvjerljivo ako on tvrdi da »jednostavno nije istinita tradicionalna slavistička predodžba o zajedničkom standardnom jeziku Hrvata i Srba« (194). Znači, kazati da Hrvati i Srbi imaju zajednički standardni jezik mogu samo nekakvi tradicionalisti. Usput rečeno, tradicija mu je inače pozitivna stvar. A zaključak o zajedničkom standardnom jeziku Hrvata i Srba ne pripada jedino tradiciji nego i današnjici jer lingvistika i sada na osnovi primjene kriterija međusobne razumljivosti, sistemskolingvističke sličnosti i zajedničke dijalektalne osnove standardnog jezika dolazi do istog zaključka.

O spomenutoj dijalektalnoj osnovici standardnog jezika priznaje i Brozović »da i jedni i drugi imaju novoštokavsku dijalektnu osnovicu standarda« (194). S obzirom da, dakle, i jedni i drugi imaju štokavski za standardni jezik, shvatljivo je zašto ne postoje bitne sistemskolingvističke razlike i zašto je međusobna razumljivost jako velika.

Što se tiče naziva zajedničkog standardnog jezika, Brozović kaže da je naziv *srpskohrvatski* neprihvatljiv jer »obuhvaća samo Srbe i Hrvate« (78). No kao prvo, sam je prije pisao suprotno. A kao drugo, onda je neprihvatljiv i naziv *njemački* jer ne obuhvaća Austrijance i Švicarce, neprihvatljiv je i naziv *engleski* jer ne obuhvaća Amerikance, Australijance, Irce, Kanadane, neprihvatljiv je i naziv *francuski*, *španjolski*, *portugalski*, *arapski* i brojni drugi nazivi.

Brozović računa da će čitatelji pasivno ponavljati fraze i izraze koje od nje ga čuju, bez ikakvog preispitivanja. Najčešće neće znati ni što određeni izrazi znače, npr. standardni jezik, purizam, dijasistem. Uostalom, ni Brozović, Babić i drugi koji im te izraze nude ne znaju što oni znače. Npr. Brozović uvijek iznova govori o dijasistemu, koristeći taj izraz umjesto internacionalnog naziva dijalektalni kontinuum. Samo čitatelj koji pogleda u internacionalnu lingvističku enciklopediju vidjet će koliko je Brozović neobaviješten o temi o kojoj piše. Naime, *The Cambridge encyclopedia of language* (1998, str. 25) pokazuje da u Evropi ima pet dijalektalnih kontinuuma, a dva od njih se prostiru na području slavenskih jezika. Brozović, međutim, samo na području slavenskih jezika vidi čak trinaest dijalektalnih kontinuuma (77). Kao što neispravno govori o dijasistemima, tako neispravno naziva 'r' samoglasničkim (118, 128), dok ispravan naziv za takvo 'r' glasi slogotvorno 'r'.

Bez obzira što nije upućen u lingvističko nazivlje, svesrdno se zalaže za odbacivanje internacionalnih termina u lingvistici i za izmišljanje novih riječi: »Bilo bi zaista poželjno da se nazivu/terminu *fonem* nađe zgodan hrvatski parnjak, nešto kao turbulent = šumnik. Ja se nisam uspio dosjetiti« (99). Potiče nastanak šumnika, treptajnika i bočnika jer to su »dobre hrvatske riječi« (150). Poput Babića, Težaka i drugih purista ne voli riječi koje bi Hrvatsku mogle povezivati s internacionalnom zajednicom, pa piše »nepotrebne su tuđice često znak pomodnosti i snobizma« (151). Zna da takav pristup nema temelje u zna-

nosti pa kaže: »pišući ove redove primjećujem da riskiram optužbe za jezično čistunstvo, za pretjerani purizam« (151). Svjestan je i da se takav pristup naziva »nazadnjaštvom, nacionalizmom« (182).

Kako bi hrvatsku publiku pridobio za purizam, neistinito tvrdi »purizam je jak i kod Nijemaca« (151). On zna da Njemačka kod čitatelja ima prestižni status jer je najveća i ekonomski najjača evropska država pa je svakako uvjerljivije ako se pozove na nju kao uzor. Činjenica je, međutim, da je Njemačka među onim državama u kojima puristička jezična politika ne postoji. Također je činjenica da je razdoblje kada je prije pola stoljeća purizam bio jak kod Nijemaca bilo razdoblje nacizma, što Brozović prešućuje. Brozovićeve tvrdnje ne provjeravaju se u Hrvatskoj, nego ih od njega preuzimaju i drugi puristi, uključujući i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, pa se zadnjih nekoliko godina od njih čuje da Njemačka pomoću zakona štiti svoj jezik, i da se Hrvatska treba ugledati na nju. Međutim, ta tvrdnja o Njemačkoj nije istinita: u Njemačkoj ne postoji nikakav zakon za zaštitu jezika. Kad je prije pet godina jedan jezični nacionalist u Njemačkoj predložio uvođenje zakona za zaštitu jezika, bio je žestoko kritiziran od strane svih parlamentarnih stranaka, a najviše se desni blok distancirao od njega. Ondašnji ministar za znanost iz desnog bloka, Hans Zehetmair (CSU), istakao je da bi donošenje takvog zakona bilo nerazumno i da bi takva 'jezična policija' u najboljem slučaju bila protivno svojoj volji smiješna. Ako se vlada u Hrvatskoj zaista želi ugledati u Njemačku, onda treba kao prvo iz Ustava izbaciti odredbu o službenom jeziku jer Njemačka je nema, a kao drugo treba ukinuti Vijeće za jezičnu normu jer Njemačka ni to nema.

Brozović se poziva i na to da Njemačka mijenja svoj pravopis (36). Pritom prešućuje da ga mijenja tako što odbacuje ono što je činilo posebnost njemačke tradicije, npr. u nizu riječi odbacuje njemačko slovo 'ß', koje je činilo posebnost Njemačke čak i naspram Švicarske. Brozović i Babić čine suprotno: oni se pri mijenjanju pravopisa u Hrvatskoj pozivaju na nekakvu posebnu hrvatsku tradiciju koju žele ponovo uspostaviti. Nadalje, Njemačka mijenja pravopis u dogovoru s Austrijom i Švicarskom. To znači da ako Brozović i Babić uzimaju Njemačku za uzor, onda trebaju mijenjati pravopis isključivo u dogovoru sa Srbijom, Crnom Gorom i Bosnom i Hercegovinom.

Kao što je vidljivo, za Brozovićeve i Babićeve tvrdnje u vezi s jezikom i pravopisom lako se može pokazati da nisu točne. Oni zato žele isključiti razumnu kontrolu njihovih tvrdnji tako što alarmiraju emocije kod publike. Jedna od ključnih emocija je strah. Stoga se u Brozovićevim i Babićevim tekstovima redovito pojavljuje tvrdnja o navodno očajnoj jezičnoj situaciji u Hrvatskoj, koja treba mobilizirati publiku, a prije svega vladu, da bez razmišljanja podrži sve Brozovićeve i Babićeve zahtjeve. S takvim ciljem Brozović piše: »Opće stanje hrvatskoga jezika u krajnjoj je mjeri zabrinjavajuće i nezadovoljavajuće« (246). Pritom zaboravlja da to piše 2003. godine, dakle nakon punih 13 godina njegove i Babićeve apsolutističke diktature, sprovođenja jezičnih i pravopisnih promjena isključivo po njihovoj volji, uvođenja opće jezične cenzure po njihovoj volji i osnivanja državnih tijela za jezičnu kontrolu po njihovoj naredbi. To znači da ako je stanje s jezikom danas kod nas »u krajnjoj mjeri zabrinjavajuće i nezadovoljavajuće«, onda to možemo zahvaliti jedino Brozoviću i Babiću.

Brozović se tuži da »je naša opća jezična kultura spala na zaista niske grane« (111). Taj kulturni pad očituje se i u tome što pojedinci znaju dobro engleski ili njemački jezik. A kad netko dobro zna engleski, njemački ili neki drugi strani jezik pa koristeći neku riječ iz tog jezika izgovori je točno onako kako se tamo i izgovara, Brozović to ne može podnijeti. Zato osuđuje savršeni izgovor stranih riječi: »izgovor s tuđim glasovima snobovska je afektaža« (117).

Nadalje, zabranjuje u Hrvatskoj riječi *mrizevi*, *kursevi*, *putevi* (208), a istovremeno i sam koristi te riječi, npr. na str. 31 piše »da je povijest išla drugi putem«. Proganja *ljubičice* (210) jer ih ima i u Srbiji. Želi što više takvih progona pa zahtijeva »potrebno je tiskati i jezične savjetnike« (237). I zaista, jezični savjetnici izlaze, a ministarstvo financira njihovo tiskanje.

Brozović o svojoj djelatnosti proganjanja riječi kaže da je »sitničav gnjavator« (20), »identificirao sam samo sebe kao gnjavatora. Ali mislim da treba i dalje gnjaviti. I to uporno« (21). Hvali one koji to čine poput njega. Posebno pohvalno ističe strategiju gnjavljenja pomoću emisije *Jezičkomjer*, čiji termin emitiranja neposredno prije večernjeg dnevnika je »dobro izabran. Večernji se dnevnik mnogo sluša, ljudi obično uključe televizor nekoliko minuta prije kako bi čuli program za cijelu večer, a onda se pojavi *Jezičkomjer* i ljudi ga htjeli — ne htjeli odslušaju« (149).

Kad netko kritički spomene da je u Hrvatskoj za riječ *helikopter* ponuđena zamjena *zrakomlat*, Brozović mu predbacuje da na »pokvaren način« *zrakomlat* »podvaljuje kao primjer hrvatskoga jezičnog 'čistunstva', zapravo nacionalizma« (186). Pa da, krugovi oko Brozovića nisu toliko za *zrakomlat*, oni zastupaju *vrtolet*. Izmišljajući i namećući riječi koje nisu materinske nijednom Hrvat, kunu se: »Materinski je jezik blago prema kojemu se svaki čovjek mora odnositi i s ljubavlju i s poštovanjem. I svakomu bi to moralo biti omogućeno« (218). Brozović uništava to blago i zabranjuje Hrvatima da ga koriste, a istovremeno citira UNESCO–vu Deklaraciju koja kaže: »svakoj se osobi mora omogućiti izražavanje i stvaranje djela na jeziku koji izabere, posebice na materinskome jeziku« (216). Gazeći materinski jezik, Brozović se žali kako kod nas nema dovoljno »poštovanja i pažnje prema materinskomu jeziku i normama njegova standardnoga oblika« (238).

Kad se hrvatski govornici suprotstavljaju Brozovićevim i Babićevim samovoljnim zahvatima po jeziku, Brozović u njima vidi svjetsku zavjeru, vidi »sekundiranje raznovrsnima stranim izrazima neraspoloženja prema samomu hrvatskomu jeziku i suvremenoj hrvatskoj jezičnoj stvarnosti« (239). Sebi pripisuje obranu jezika, a u stvarnosti je on taj koji napada jezik. Kritiku protiv sebe i Babića ne može zaustaviti argumentima jer ih nema, pa se zato služi politiziranjem proglašavajući onoga tko kritiku iznosi protivnikom čitavoga jezika i hrvatske stvarnosti. A ustvari je Brozović taj koji je protivnik stvarnosti jer on odbacuje jezik kakvim govori većina Hrvata i zahtijeva jezik kakvim ga on zamišlja u svojoj glavi. Poziva se na stvarnost, a upravo on ignorira stvarnost da Hrvati, Srbi, Bošnjaci i Crnogorci govore jednim jezikom, što se vidi iz međusobne razumljivosti i drugih lingvističkih kriterija. Svima koji ne prihvaćaju njegov zamišljeni jezik predbacuje zavjeru. Za zavjeru optužuje domaće stručnjake, domaće tjednike, a ima toga »i na znatno višim razinama« (239). Svi oni

»zbog zapjenjenog antihrvatstva pišu neistine o hrvatskom jeziku« (185). Dakle, ekskluzivno hrvatstvo rezervira samo za svoje istomišljenike. Pa kako da ubuduće netko u Hrvatskoj iznese ijedan argument protiv Brozovićevo i Babićevo jezično nasilja kad time automatski postaje »zapjenjeni antihrvat«?

Na više mjesta u knjizi Brozović fantazira gubeći se u vizijama tipa »što bi bilo da je prije 400 godina nešto bilo« (22–25), što bi bilo »da je povijest išla drugim putem« (31). O Ljudevitu Gaju u 19. stoljeću tvrdi: »nije on izabrao novoštokavštinu kao osnovicu hrvatskoga jezičnog standarda« (31), iako je općepoznato da je suprotno istina. Ta novoštokavska osnovica je Brozoviću trn u oku. On je uvjeren da »nesumnjivo je da bi nam povijest bila sretnija kad bi osnovica za standardizaciju bila drugačija« (30). Znači nesretan je što zahvaljujući novoštokavskoj osnovici od 19. stoljeća Slavonija, Dalmacija i Hrvatska više nisu jezično razjedinjene. Čitatelj se možda pita gdje je tu nesreća i kakvu veću sreću bi donijela neka druga osnovica, no Brozović po običaju ne daje nikakav odgovor.

Poput Babića, Težaka i drugih, Brozović proglašava »hrvatske vukovce« odgovornima »za hrvatske jezične nevolje koje je prouzročila ta struja na čelu s Tomom Maretićem« (52). No, koje bi to mogle biti »hrvatske jezične nevolje« i kako su to hrvatski vukovci za njih »odgovorni«, ostaje nepoznato. Štoviše, čak i Brozović na istoj stranici priznaje o Maretiću i drugim vukovcima da su naspram konkurentne Zagrebačke škole Adolfa Vebera Tkalčevića bili »bolje stručno potkovani« i da se njihovi konkurenti veberovci u Zagrebačkoj školi »nisu znali prilagoditi ni jezičnoj stvarnosti ni ondašnjim kretanjima u europskome i slavenskom jezikoslovlju, a nisu ni točno prosuđivali samu prirodu hrvatskoga jezika«.

Brozović piše kao da su oduvijek postojali Hrvati i oduvijek su pisali: »do XII. stoljeća pisali smo isključivo glagoljicom« (50). Međutim, to je laički pristup povijesti, koji se ne temelji na činjenicama. U znanosti je poznato da u ono doba niti smo postojali mi, niti su postojali Hrvati uopće, jer proces pravljivanja hrvatske nacije započeo je tek u 19. stoljeću. Poznato je također da su ljudi koji su u ono doba živjeli bili nepismeni, broj pismenih je bio zanemariv.

Kao što fantazira o prošlosti, Brozović tako voli fantazirati i o budućnosti. Bez obzira na realnost, on u svojim proročkim vizijama vidi da engleski nije svjetski jezik, nego su to francuski, španjolski, arapski i ruski (81). Tvrdi da »u doglednoj budućnosti nema nade« i »nema šanse« da engleski »pobijedi u utrci za položaj stvarnoga svjetskog međunarodnog jezika« (82–83), iako svatko zna da nije potrebno čekati doglednu budućnost kad je engleski već sada stvarni svjetski međunarodni jezik. Svoja proročanstva o mračnoj sudbini engleskoga ponavlja i u drugom članku (142), nakon što je u najavi napisao »Ne ćemo se upuštati u opća proročanstva« (142). Njemu se u vizijama ukazuju »buduća desetljeća koja će biti radni vijek sadanjih đaka« i on zato zna da, što se engleskog jezika tiče, »to će biti posve drugačije doba« (190).

Kako bi čitatelji više vjerovali u njegove vizije, on hvali svoju tematiku u knjizi i hvali samog sebe. Kaže: »Zadovoljan sam tematikom koju sam obrađivao« (5) i piše kako je u Zadru 2002. na kongresu »od iznimne važnosti za hrvatsku slavistiku« dobio nagradu »za zasluge u hrvatskoj filologiji« (201).

Kad se na kraju knjige u bilješci o autoru čitatelju kaže da je Brozović član jednog uredništva, čitatelj treba biti svjestan da se u Brozovićevom slučaju radi o specijalnom članstvu jer njegovo članstvo »predstavlja suradnju na uopće najvećim lingvističkim pothvatima u povijesti znanosti« (250).

Osim što u knjizi hvali sebe i svog istomišljenika Babića, Brozović hvali i svog nećaka, pišući u svojoj kolumni prikaz njegove knjige i ne spominjući pritom da mu je rođak. Na početku prikaza opisuje kako je HAZU, čiji je Brozović redovni član, upravo dodjeljivala »nagrade Hrvatske akademije za najveća znanstvena i umjetnička dostignuća« i da »najmlađi među nagrađenima bio je prof. dr. Ranko Matasović (rođ. 1968.)«, kojemu je nagrada dodijeljena za knjigu o kojoj Brozović, njegov ujak, u svojoj kolumni sada piše i prikaz (158). U prikazu se čitateljima kaže da je riječ o »iznimnom doprinosu hrvatskomu, ali, uvjeren sam, i svjetskom jezikoslovlju«. Ovoj ujakovoj tvrdnji mora se vjerovati jer »Rekao bih da dosta dobro poznajem svjetsku lingvističku produkciju, ali knjige ovoga karaktera zaista su rijetke i u svijetu« i zato »je zaista prijeko potrebno izdati ovu knjigu u kakvu prijevodu. Naravno, najbolje bi bilo u engleskome, ali praktički gledano, možda bi i njemačko izdanje ispunilo svoju svrhu«. Zašto je Brozoviću toliko stalo da hrvatsko ministarstvo financira ne samo objavljivanje nego i prevođenje knjige njegovog nećaka? Zato što »naravno, međunarodni bi iskorak [...] samomu autoru donio osjetne prednosti«. Na kraju prikaza Brozović poziva cjelokupnu hrvatsku javnost da slijedi Brozovićev primjer i obaspe njegovog nećaka prikazima i naklonošću: »valja očekivati daljnje vrlo pozitivne i naklone prikaze i recenzije i u stručnoj literaturi i u općim kulturnim medijima« (161).

Taj Brozovićev tekst samo pokazuje ono što je očito i iz drugih njegovih tekstova u knjizi: sve norme koje bi se morale uvažavati kada se pristupa pisanju za javnost prekršene su u Brozovićevoj knjizi. On nastupa s pozicije sve-moćnoga Boga, koji smije čak i otvoreno svoj položaj iskoristavati za materijalnu dobrobit svojih rođaka i političkih prijatelja. Iako titularno ima poziciju znanstvenika, on odbacuje sva pravila znanstvenog pisanja: ne nudi dokaze, nego zahtijeva da mu se slijepo vjeruje. Ne zanimaju ga znanstveni kriteriji, a kad ih netko iznese, Brozović pokušava spriječiti da se za njih sazna. Potiče purističko nasilje nad jezikom u Hrvatskoj, iako je ono u suprotnosti s lingvistikom. Poziva se na standardni jezik, a radi protiv njega. Poziva se na hrvatstvo, a organizira jezični i pravopisni diktat nad Hrvatima. Ne poznaje značajne lingvističkih izraza koje koristi, svjesno falsificira povijest, a kad ga se suoči s argumentiranom kritikom, poseže za politizirajućim etiketama. Sve to si može dopustiti jer iza sebe stalno ima vladu koja sprovodi svaki njegov zahtjev. Kakve to posljedice ima za čitatelje njegove knjige, zatim za mlade ljude kojima se njegovi tekstovi nude kao uzor, pa i za sve Hrvate koje država prisiljava da primjenjuju Brozovićeve pravopisne i jezične zahtjeve? Velike, jer se od njih traži da odbace razmišljanje i traženje dokaza, i da umjesto toga sve slijepo vjeruju politički podobnim autoritetima. Drugim riječima, ono što se u zapadnoevropskim zemljama smatra najvećom vrijednošću — razvijanje sposobnosti samostalnog razmišljanja i kritičkog rasuđivanja — Brozović i svaka vlada koja ga podržava ubijaju u Hrvatskoj.